

СИСТЕМА БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток світового суспільства потребує модернізації національної освіти, оновлення її змісту і структури з метою підготовки конкурентно-спроможних працівників на сучасному ринку праці. Вирішення такого глобального питання, у значній мірі стосується і освіти вчителів музичного мистецтва, позитивні зрушення в якій будуть мати вплив на організацію процесу музичного навчання і виховання підростаючого покоління, збереження духовних традицій і надбань, здобуття нових ціннісних орієнтацій у сфері музичного мистецтва, формування у учнів високих моральних якостей.

Спектр професійної діяльності вчителя музичного мистецтва досить широкий і включає в себе багаторівневу систему компонентів - видів музично-педагогічної діяльності. Серед найбільш значимих у професійній діяльній структурі такого фахівця є професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, що зумовлено відношенням учнів загально-освітньої школи до співу як до найдемократичнішого, найулюбленішого і найпопулярнішого виду активного музикування.

Науковцями та педагогами-практиками вже розроблено концептуальні положення у сфері педагогічної та мистецької освіти, окреслено вимоги до вокальної підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва (Л.М. Василенко, Л.М. Гавриленко, Л.І. Косяк, О.В. Маруфенко, А.Г. Менабені, О.М. Прядко, Г.О. Стасько, О.Г. Стахевича, О.Д. Шкуляра, О.О. Юрко, Ю.Є. Юцевича та інших). Разом з тим, існує необхідність у дослідженні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності та визначенні ключових понять дослідження.

Мета дослідження — обґрунтувати систему ключових понять дослідження

професійної підготовки майбутньої підготовки майбутнього вчителя до вокально-педагогічної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Здійснити характеристику системи базових понять проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на основі системного аналізу наукового досвіду.

2. Окреслити внутрішні інтегративні взаємозв'язки між дефініціями самої системи.

3. Визначити основне поняття дослідження «професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності».

Першу підсистему складають поняття, що уточнюють теоретичний зміст дефініцій освітянської та мистецької діяльності; другу - характеризують загальну підготовку майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах; третю - визначають готовність майбутніх учителів за визначеним фахом, четверту — відображають готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до певного виду педагогічної діяльності. Основне ключове поняття дослідження «професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» є інтегративним поняттям і узагальненим результатом аналізу наукових дефініцій чотирьох підсистем, що відображено на рис. 1

У процесі дослідження ми використовували системний аналіз як одну із форм реалізації системного підходу і теорії систем. *Першу підсистему складають узагальнення викладених позицій учених щодо тлумачення змісту таких понять, як:* «освіта», «музична освіта», «музично-педагогічна освіта», «мистецтво», «музичне мистецтво».

У науковій літературі не існує загальноприйнятого визначення слова «освіта». Досліджуючи методологічні

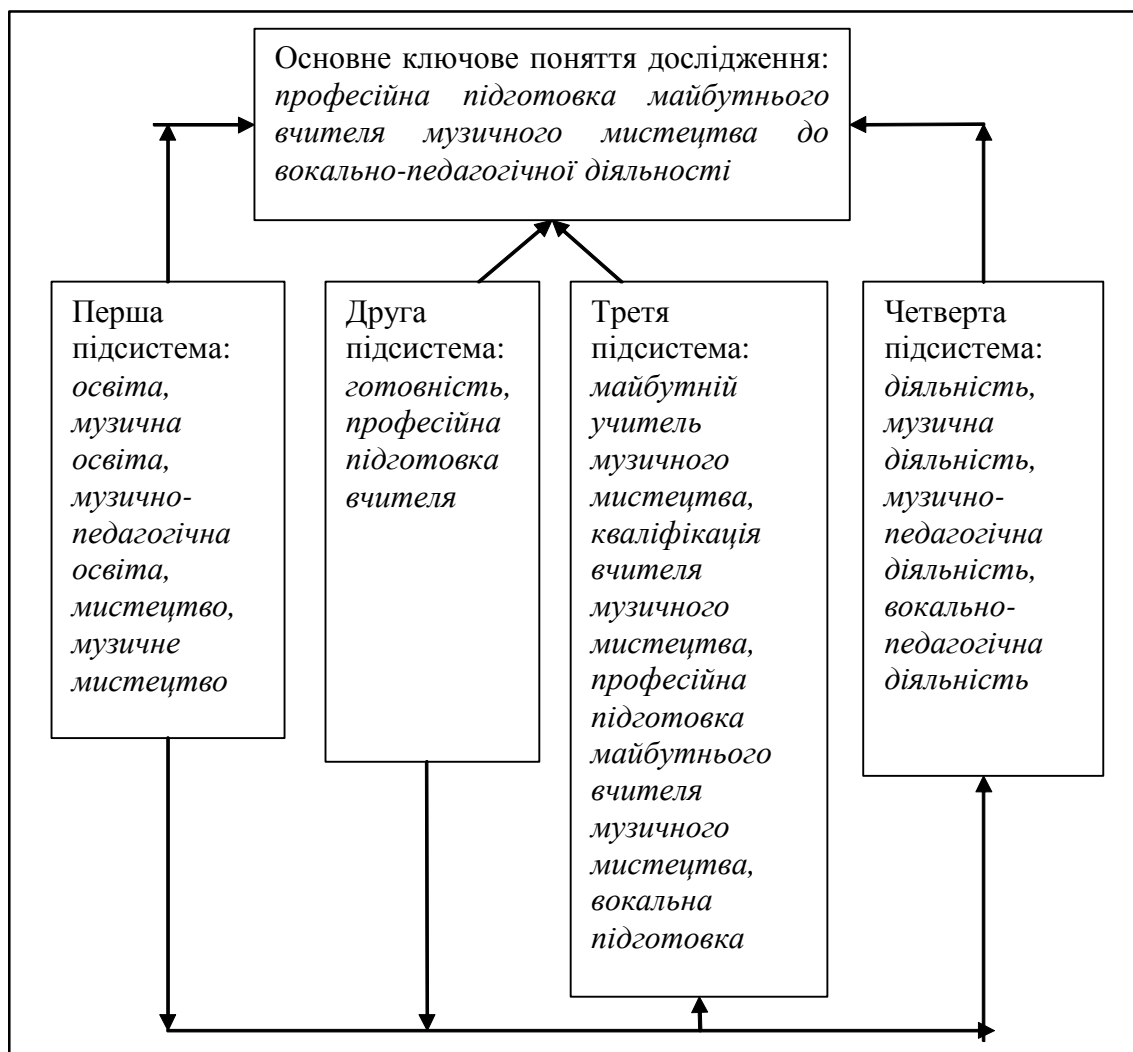

Рис. 1. Система ключових понять професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності

основи філософії освіти В.О. Огнев'юк зазначив, що «освіта має поєднувати нагромадження інтелектуального потенціалу, гімнастику розуму, накопичення знань, набуття умінь і навичок з вихованням, яке створює умови для розвитку індивідуальності людини, формування її як особистості, зміцнює і закріплює її громадянську позицію» [7, с.79].

В українському педагогічному словнику «освіта» - духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини; під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягне соціальної зрілості та індивідуального зростання [13, с.241].

Сучасне визначення дефініції «освіта» як багатовимірного поняття дала С.О. Сисоєва: «Освіта розглядається сьогодні як: процес зовнішнього впливу на засвоєння індивідом узагальненого об'єктивного, соціального досвіду, норм, цінностей тощо; спеціальна сфера соціального життя; унікальна система, своєрідний соціокультурний феномен; сутнісна характеристика етносу, суспільства, людської цивілізації, способів її самозбереження й розвитку; процес, тобто цілісна єдність навчання, виховання й розвитку особистості; збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури; соціокультурний інститут, що сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню і вдосконаленню суспільства; результат, тобто рівень загальної культури й освіченості людей» [11, с.140].

У процесі дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва особливої актуальності набуває з'ясування сутності понять «музична освіта», «музично-педагогічна освіта».

У музичному енциклопедичному словнику «музична освіта» трактується як процес та результат засвоєння систематизованих знань, умінь та навичок, необхідних для музичної діяльності [6, с.360]. Під музичною освітою розуміють, також, систему організації музичного навчання у навчальних музичних закладах.

«Музично-педагогічна освіта» - феномен культури, який націлений на засвоєння суб'єктом високодуховних цінностей, що дає поєднання освіти і мистецтва; процес засвоєння систематизованих знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення музично-педагогічної діяльності; оволодіння у процесі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва музично-педагогічною компетентністю.

Мистецтво є формою відображення суспільного буття, воно тісно пов'язано з явищами духовного життя суспільства: з освітою, наукою, технікою, мораллю. «Мистецтво» - специфічна форма суспільної свідомості, що являє собою відображення дійсності у художніх образах, і є одним з найважливіших способів естетичного сприйняття світу» [14, с.174]; художня творчість в цілому; вищий ступінь уміння, майстерності улюбій сфері діяльності [12, с.513].

Музичне мистецтво займає особливе місце серед інших видів мистецтв завдяки своїй унікальній природі донесення художнього образу, високому ступеню узагальненості своєї мови. «Музичне мистецтво» - вид мистецтва, що відображає дійсність у звукових художніх образах і може функціонувати тільки у системі музично-слухової діяльності.

У другу підсистему наукових дефініцій входять такі базові поняття, як: «готовність», «професійна підготовка вчителя».

У вивченні феномена «готовність» та визначенні контекстів даного поняття протягом значного часу пройшли значні

зміни. Досліджуючи еволюцію поняття «готовність», І.В. Гавриш зазначає, що в кінці XIX - на початку XX століття готовність ототожнювалась з поняттям «настанова» та розглядалась як психічний стан суб'єкта, що спричиняє поведінку певного характеру й спрямованості; у середині XX століття готовність розглядалась як якісний показник саморегуляції поведінки людини; у другій половині XX - на початку XXI століття готовність вивчається у контексті теорії діяльності взагалі та професійної діяльності у даному випадку [7, с.16].

У кінці XX на початку XXI століття теорія готовності учителів поповнилася новими дослідженнями, у яких розкриваються загальні проблеми підготовки майбутніх педагогів вищих навчальних закладів (І.А. Зязюн, Н.В. Кузьміна, С.О. Сисоєва та інші); формування готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності (Н.П. Волкова, Г.В. Троцько, та інші).

На думку І.В. Гавриш, А.Ф. Ліненко, О.Г. Мороз, О.М. Пехота, Г.В.Троцько, «готовність до професійної педагогічної діяльності» це складне соціально-педагогічне явище, яке містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій. Професійна готовність як особистісне новоутворення формується у процесі визначеної діяльності.

Третю підсистему базових понять визначають терміни «майбутній учитель музичного мистецтва», «кваліфікація вчителя музичного мистецтва», «професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва», «вокальна підготовка».

Однією із основоположників української наукової думки в галузі музично-педагогічної освіти Г.М. Падалкою визначено, що: «при використанні терміну «учитель» (викладач, педагог) йдеться про фахівця, що проводить з учнями (студентами) навчальну і виховну роботу з мистецтва в навчальних закладах різного типу (загальноосвітні, музичні школи,

художні студії і гуртки, вищі навчальні заклади тощо)» [9, с.14].

Російські вчені Ю.Б. Алієв та Л.А. Безбородова наголошують на тому, що музичне навчання і виховання в школі повинне здійснюватися вчителем-музикантом, професіоналом: «Вчитель музики – це «людина віддачі», у якій живе непоборний дух просвітництва, при цьому педагог відчуває потребу до «акторства» [2, с.53].

«Майбутній учитель музичного мистецтва» - особистість, яка цілеспрямовано здобуває у вищих навчальних закладах кваліфікацію відповідно вибраного нею кваліфікаційного рівня і у процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, спрямованої на підготовку до подальшої професійної музично-педагогічної діяльності у середній загальноосвітній школі.

Л.Г. Арчажнікова відмітила, що коли ми говоримо про «кваліфікацію вчителя музики», то повинні враховувати наступне: 1) яку підготовку він має; 2) чи відповідає ця підготовка сучасним вимогам; 3) чи займається він самоосвітою, тобто поглиблює свої професійні знання та вміння [1, с.3].

«Кваліфікація вчителя музичного мистецтва» - результат навчання особистості у вищому навчальному закладі; готовність особистості до здійснення професійної діяльності, що забезпечує ефективність такого виду діяльності за обраним кваліфікаційним рівнем: 6.010100, 7.010100. 8.010100 – «Музична педагогіка і виховання» (галузь знань 0101 – «Педагогічна освіта»); 6.020204, 7.020204, 8.020204 – «Музичне мистецтво» (галузь знань 0202 – «Мистецтво»).

«Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва» Р.В. Прокопенко розглядає як розвиток особистісно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художній самореалізації та духовному самовдосконаленні, забезпеченні належного рівня професійних умінь і готовності до музично-педагогічної діяльності [8, с.182].

«Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва» - законо-

мірний результат спеціальної підготовки щодо опанування майбутніми вчителями музичного мистецтва музично-педагогічною компетентністю, яка забезпечує успішність реалізації музично-педагогічної діяльності. Це динамічне особистісне утворення, яке характеризується рухомою системою інтегрованих властивостей.

У мистецько-педагогічних дослідженнях зустрічається поняття «вокальна підготовка», яке має різне значення у професійній підготовці студентів вищих музичних та педагогічних навчальних закладів.

Згідно з дослідженням О.В. Маруфенко «вокальну підготовку» майбутніх учителів музичного мистецтва «слід розглядати як цілісну складну систему, що є сукупністю різних складових: суб'єктів, об'єктів, структури, методики, етапів розвитку, а також, різноманіття існуючих між ними зв'язків; а сам процес підготовки складається з таких структурних елементів: мотиваційного, інформаційного, операційного» [5].

«Вокальна підготовка» вчителя музичного мистецтва це закономірний результат спеціальної підготовки щодо опанування майбутніми вчителями вокально-педагогічною компетентністю що поєднує в собі такі компоненти: мотиваційний, когнітивно-креативний, процесуально-діяльнісний, аксеолого-культурологічний, результативно-оцінний.

Учетверту підсистему ключових дефініцій входять поняття, які відображають готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, а саме: «діяльність», «музична діяльність», «музично-педагогічна діяльність», «вокально-педагогічна діяльність»

У філософському словнику термін «діяльність» визначається як специфічно-людський спосіб відношення до світу - «предметна діяльність» (Маркс), що являє собою процес, в ході якого людина творчо перетворює природу, роблячи тим самим себе діяльним суб'єктом, а опановані ним явища природи – об'єктом своєї діяльності [14, с.118]. Визначення «діяльності» у психологічному словнику має дещо спільне з філософським розумінням такого

поняття, а саме: відношенням людини до світу. «Діяльність» у психології тлумачиться як динамічна система взаємодії суб'єкта зі світом, у процесі якого виникає і втілюється у об'єкті психічного образу і реалізація опосередкованих ним відношень суб'єкта у предметній дійсності [10, с.101]. Як спосіб буття у світі та здатності її вносити у дійсність зміни розглядається термін «діяльність» в українському педагогічному словнику [13, с.98].

Досліджуючи психологію мистецтва і психологію музичної діяльності Л.Л. Бочкарьов прийшов до висновку, що «музична діяльність» є різновидністю духовно-практичної діяльності людини, що являє собою приклад багатства її специфічних форм: у слухацькій діяльності всі етапи є суттєво внутрішніми, у діяльності виконавця важливу роль відіграють зовнішні дії, направлені на технічну реалізацію задуму, у діяльності диригента — комунікативні дії, пов'язані з управлінням, керівництвом музичним колективом [3, с.61].

«Музично-педагогічна діяльність» - специфічний вид духовно-практичної діяльності вчителя, яка націлена на: реалізацію його музично-педагогічної компетентності, оволодіння учнями знаннями, уміннями та навичками з музичного мистецтва; засвоєння учнями високодуховних мистецьких цінностей. У результаті професійної підготовки майбутній учитель музичного мистецтва здійснює такі види музично-педагогічної діяльності, як: навчальна; психолого-педагогічна; музично-виконавська; організаційно-управлінська; музично-просвітницька.

«Вокально-педагогічна діяльність» - різновид музично-педагогічної діяльності, що є активною формою прояву вокально-педагогічної компетентності вчителя, яка націлена на розвиток вокально-виконавських умінь учнів та на засвоєння ними високодуховних цінностей вокального мистецтва.

Установка на професійність передбачає здобуття майбутніми вчителями музичного мистецтва вокально-педагогічної компетентності, що визначає таку вокально-педагогічну діяльність в середній загально-

освітній школі, яку складають: навчальна, концертно-виконавська, виховна, психолого-педагогічна, соціально-організаційна.

Таким чином, здійснивши системний аналіз базових понять проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, ми визначили ключове інтегративне визначення дослідження, а саме: *«Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» - закономірний результат спеціальної підготовки особистості, яка цілеспрямовано здобуває у вищих навчальних закладах кваліфікацію, відповідно вибраного нею кваліфікаційного рівня; опанування особистістю вокально-педагогічною компетентністю як компонентом музично-педагогічної компетентності, що забезпечує успішність реалізації вокально-педагогічної діяльності і націлена на розвиток вокально-виконавських умінь учнів та засвоєння ними високодуховних цінностей вокального мистецтва.*

Література

1. Арчажникова Л.Г. Профессия — учитель музыки: [Кн. для учителя] / Л.Г. Арчажникова. — М.: Просвещение, 1984. — 111 с.
2. Безбородова Л.А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: [Учебное пособие для студ. муз. фак. педвузов] / Л.А. Безбородова, Ю.Б. Алиев. — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 416 с.
3. Бочкарев Л.Л. Психология музыкальной деятельности: Монография / Л.Л. Бочкарьов. — М.: Классика — XXI, 2008. — 352 с.
4. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : Дис.... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Харківський національний університет ім. Г. Сковороди. Х., 2006. — 579 с.
5. Маруфенко О.В. Проблеми вокально-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/sekcia_s_s5_4.php.

6. Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. ред. Г.В.Келдыш. — М.: Советская энциклопедия. — 1990. — 672 с.
7. Огнев'юк В.О. Роль суспільства у формуванні цінностей демократичного суспільства // Освітологія: витоки наукового напрямку : Монографія / За ред. В.О. Огнев'юка; Авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О.Сисоєва, Л.Л.Хоружа, І.В.Соколова, О.М. Кузьменко, О. О.Мороз. — К.: ВП «Едельвейс», 2012. — 336 с.
8. Прокопенко Р.В. Роль музично-інструментальної підготовки у фаховій підготовці майбутніх вчителів музики // Проблеми сучасної педагогічної освіти. — Ялта, 2011. - Вип.32 — С.182-188.
9. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва/ Г.М. Падалка.- К.: Освіта України, 2010. - с. 274.
10. Психология: словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. — М.: Политиздат, 1990. — 494 с.
11. Сисоєва С.О. Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження / Освітологія: витоки наукового напрямку : Монографія / За ред. В.О. Огнев'юка; Авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. — К.: ВП «Едельвейс», 2012. — 336 с.
12. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А. Прохорова. — М.: Советская энциклопедия, 1980. — 1600 с.
13. Український педагогічний словник / упоряд. С.У. Гончаренко. — Київ: Либідь, 1997. - 376 с.
14. Философский словарь / Под ред. И.Т.Фролова. — Москва: Политиздат. — 1986. — 590 с.

Н. А. Овчаренко

СИСТЕМА БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті, на основі системного аналізу наукового досвіду здійснено характеристику системи базових понять проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; окреслено внутрішні інтегративні взаємозв'язки між дефініціями самої системи;

визначено основне поняття дослідження «професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності».

Ключові слова: музично-педагогічна освіта, музичне мистецтво, професійна підготовка, майбутній вчитель музичного мистецтва, вокально-педагогічна діяльність.

Н. А. Овчаренко

СИСТЕМА БАЗОВЫХ ПОНЯТИЙ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА К ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье, на основании системного анализа научного опыта, дана характеристика системы базовых понятий проблемы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства; очерчены внутренние интегративные взаимосвязи между дефинициями самой системы; определено главное ключевое понятие исследования «профессиональная подготовка будущего учителя музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности».

Ключевые слова: музыкально-педагогическое образование, музыкальное искусство, профессиональная подготовка, будущий учитель музыкального искусства, вокально-педагогическая деятельность

N. A. Ovcharenko

THE SYSTEM OF KEY CONCEPTS OF RESEARCH OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER ON THE MUSIC ART TO VOCAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES

The system analysis was applied in this research. The characteristic of the basic concepts of a problem of professional training of future musical art teachers was carried out by owing to the system analysis. These concepts are included into four subsystems of key concepts and formed research system.

The first subsystem includes the following concepts: «education», «music education», «music and pedagogical education», «art», «musical art».

The second subsystem includes such key concepts as: «readiness», «professional teacher training».

The terms, which defined the third subsystem of basic concepts are: «future music art teacher», «qualification of music art teacher», «professional training of future music art teacher», «vocal training».

The fourth subsystem of keywords includes: «activity», «musical activity», «musical and pedagogical activities», «vocal and pedagogical activities».

The main key concept of our research «professional training of future musical art teacher to vocal and pedagogical activity» is integrative concept and grows out of the analysis of these four subsystems.

Keywords: *music and pedagogical education, musical art, professional training, future music art teacher, vocal and pedagogical activities.*

Стаття надійшла до редакції 10.12.12

Рецензенти:

к. пед. н. Вікторова М. В.

к. пед. н. Сидоренко Т. Д.